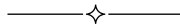

Maidenberg-Todorova K. Improvization as means of interpretation of aleatoric-sonoristic composition. The article is dedicated to problem of interpretation of contemporary academic music. The common composer and performing property of aleatoric and sonoristic techniques, what let to combine the random and preestablished in authors text is reveals. In this connection it is proposed to distinguish improvisation as the independent musical phenomenon and as the basic way of interpretation of the contemporary composer text.

Keywords: interpretation, improvisation, aleatoric-sonoristic composition, aleatoric, sonorism.

УДК 008:001

О. Яковлев

СИНЕРГИЯ КУЛЬТУРНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті подана проблема використання теорії синергетики у культурологічних дослідженнях. Представлена стратегія синергії культурних ідентичностей регіонів України з досвіду науково-дослідної діяльності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, співпраці з Одеською національною академією імені А. В. Нежданової.

Ключові слова: культурні ідентичності, регіони України, синергія, коеволуція, культурний континуум України, гуманітарні стратегії, модель культурного простору.

У сучасній науці синергетика стала визнаним міждисциплінарним напрямком досліджень, присвячених вивченню складних систем, компоненти яких взаємодіють між собою нелінійним чином. На сьогоднішній день парадигма самоорганізації найбільш широко використовується в природничих науках і техніці, але її основні принципи та ідеї поступово проникають у соціально-гуманітарні науки. Подальшого розвитку потребують синергетичні напрацювання на двох рівнях: загальнометодологічному і конкретно-дослідницькому, зокрема культурологічному.

Г. Хакен, І. Пригожин, С. Курдюмов, які започаткували дослідження теорії синергії, підкреслювали, що основні закономірності самоорганізації, виявлені при вивченні природних термодинамічних процесів, мають широкий спектр дії, охоплюючи розвиток соціокультурних систем. Цей напрямок знайшов підтвердження в

подальших дослідженнях В. Василькової, І. Яковлева, І. Баригіна, І. Євіна, які перевірили дієвість синергетичної методології в аналізі процесів самоорганізації у розвитку суспільства, культури, мистецтва. В українській гуманітарній науці до методології синергетики звертаються вчені різних галузей: О. Вознюк (педагогіка) [1], Н. Корнієнко (мистецтвознавство, театрознавство) [2], А. Свідзінський (теорія культури) [5], А. Стьопін (історія) [6]. «Втім сьогодні можна стверджувати, що її (синергетики) конструктивні ідеї ще не одержали належного поширення серед науковців гуманітарного профілю... Тим більше, що в нинішній Україні відбувається низка соціальних процесів, які безпосередньо мають відношення до проблеми самоорганізації, — розбудова незалежної держави, формування української політичної нації, громадянського суспільства...», — стверджує А. Стьопін [6, с. 14]. А. Свідзінський доводить, що роль механізму самоорганізації у соціумі відіграє саме культура [5]. На думку Н. Корнієнко, «художня культура, яка є іманентно евристичною і утримує упереджувальну «смыслотворчу місткість», нині має всі шанси увійти в історію як одна із вирішальних компонент планетарного соціуму, Планетарного Розуму... А оскільки художня культура... є нелінійною, з потужною евристичною складовою, — саме її можливостями можуть усуватися ентропійні процеси у макросистемах» [2, с. 39– 41].

Синергетична концепція саморозвитку спирається на принцип саморуху і розвитку матерії, на уявлення реальних структур і систем та пов'язаних з ними процесів розвитку, розкриває зростання упорядкованості та ієрархічної складності систем самоорганізації на кожному етапі еволюції матерії. Науковий культурологічний підхід у дослідженні цих явищ потребує виваженого комплексного міждисциплінарного аналізу сучасних культурних процесів інтеграції у парадигмі синергетики, яка розглядає результат самоорганізації зближення і об'єднання різних елементів в єдине ціле: «глобальний процес зближення національних культур і цінностей, посилення культурних, комунікативних, цивілізаційних зв'язків, внаслідок якого досягнення науки і мистецтва, нові форми соціальної і політичної діяльності швидко розповсюджуються та засвоюються в сучасному світі, формуючи його цілісність» [11, с. 173]. Вважаємо, що за певної спеціально організованої архітектури культурного соціуму можна не тільки уникнути негативних наслідків глобалізації, але й досягти національного прогресу.

Виходячи з цих позицій, актуальності набуває розроблення теоретичних та практичних підвалин дослідження проблем синергетики регіональних ідентичностей та визначення певних культурологічних стратегій, спрямованих на розвиток нової цілісності культурного континуума соборної України. В умовах глобалізації етнічні культури й створена ними єдина загальнолюдська універсальна культура являють собою сукупність особливих форм і засобів людської діяльності, які формуються на основі діалогу культур на світовому, державному, регіональному, груповому та індивідуальному рівнях [4]. Наявність загальнолюдських основ у культурі окремих етносів надає можливість використати принципи та закономірності синергетики в інтеграції різних етнічних культур. «Наявність елементів єдиної загальнолюдської культури в кожній етнічній культурі — це реальна основа для діалогу і, можливо, — наступної міжетнічної культурної інтеграції, яка завжди сприяє збагаченню духовної сфери суспільства» [7, с. 89].

У реальному функціонуванні двох тенденцій розвитку етнічних культур: самостійного етнокультурного розвитку і міжкультурної інтеграції — «ідеалом є екстраверсивність і прихильність, відкритість взаємодіючих культур, відкритий, широкий потік запозичень між ними... які не призводять до суттєвої трансформації основних культурних матриць взаємодіючих сторін. Високий ступінь компліментарності контрагентів при цьому врівноважується настільки ж активною орієнтацією кожної культури на збереження своїх основ» [7, с. 69].

Проведений аналіз сучасних наукових підходів тлумачення синергетики як методології культурологічних досліджень дозволив запропоновувати науково обґрунтовану цілісну концепцію: «синергетизм-регіоналізм», «синергетика регіональних культурних ідентичностей» поліетнічного діалогу культур, яка покладена нами в основу розроблення стратегії розвитку загальнонаціональної культури соборної України XXI століття [13]. Цій проблемі присвячена дана стаття.

Синергетична парадигма складає методологічну основу цілісного холістичного аналізу процесу діалектики регіональних ідентичностей та інтеграції соціокультурного простору сучасної України. Синергетика може застосовуватися для пояснення людських когнітивних процесів, адже орієнтована на розкриття універсальних механізмів самоорганізації і еволюції складних систем, як природних, так й людських.

Згідно з синергетичною моделлю мислення в процесі розвитку наукового знання відбувається самозростання цілого з частин в результаті самовдосконалення цих частин. Синергетичне бачення історичного становлення науки і культури складається з уявлень про нелінійність та циклічний характер їх розвитку, нерівномірність темпів та чергувань періодів «згущення» і «розрідження» інновацій [12, с. 250].

Завданням культурології є визначення синергійних шляхів соціокультурного розвитку регіонів України в умовах глобалізації світового простору. Отже, на противагу інтернаціоналізації культури у двох протилежних напрямках — глобалізації та регіоналізації [11, с. 76] пропонуємо концепцію синергії культурних ідентичностей України [13].

З позицій синергетики сучасний період державотворення та становлення незалежної України на зламі епох і тисячоліть можна тлумачити як «точки біфуркації» розвитку науки і культури, які характеризуються корінними змінами геополітичної, соціокультурної і наукової картини світу та супроводжуються розмноженням наукових шкіл і напрямків з перевагою дивергентних тенденцій. Саме різноманітність підходів, концепцій та інтерпретацій стимулює в період біфуркації пошук доцільних тенденцій розвитку наукового знання, конструктивних механізмів коєволюції регіонів, що знаходяться на різних стадіях розвитку, можливостей ефективного управління нелінійними системами засобами доцільної топології проєктів об'єднання. Отже, методологія нелінійного синтезу, яка базується на принципах еволюції та коєволюції складних структур, стає основою проєктування та реорганізації геополітичного простору.

Зазначені чинники зумовили розроблення в Національній академії керівних кадрів і мистецтв (НАКККіМ) актуальних науково-дослідних тем: «Міжнародні гуманітарні стратегії в сучасній Україні як системний культуротворчий феномен» (М. О. Тимошенко), «Синергетика регіональних ідентичностей в культурному континуумі України кінця ХХ — початку ХХІ століття» (докторант О. В. Яковлев), «Бієнале в контексті просторових і хронологічних координат сучасної України» (аспірант Н. Івановська), «Камерно-інструментальне мистецтво Одеси в культурному просторі України кінця ХХ — початку ХХІ століття» (аспірант А. Кравченко). Мається на увазі як концептуальне вирішення завдань міжнародних гуманітарних стратегій, так й висвітлення шляхів їх практичної реалізації, зокрема, в контексті синергійного підходу.

За результатами проведеного дослідження виявлено головні завдання вивчення культуротворчих можливостей сучасної української культури в її стратегічно-гуманітарній спрямованості: визначення знакового змісту гуманітарних стратегій, характеру, способів та форм міжкультурного діалогу; усвідомлення ролі людини — особистісного фактора як головного чинника гуманітаризації культури та її стратегічного скерування. Важливою рисою названої стратегії є її часова тривалість та просторова поширеність на відміну від епізодичної тактичної дії, адже стратегічна дія розрахована на усталеність та універсальну значущість. Охоплюючи сферу міжнародних взаємодій, вона набуває множинності вияву у формах комунікативних інституцій і стає важливим чинником глобалізації в її позитивному значенні [8].

Як результат проведених досліджень проблем синергії культурних регіональних ідентичностей України — Півдня (Одещина), Центру (Київщина) та Заходу (Львівщина, Закарпаття) — розроблено ієрархічну модель формування загальнонаціонального культурного простору, яка має три складових різного рівня інтеграції з послідовним розширенням меж регіональних досліджень від локального до метаісторичного:

I (найвищий) рівень: метаісторичний — регіональна культура як складова світового культурного простору;

II рівень: загальнонаціональний — регіональна культура як складова національного культурного простору;

III рівень: локальний (базова одиниця розподілу культурного простору) — локальна місцева культура в структурі культури регіону.

Кожний рівень розкриває внутрішній зміст окремого явища культури, що послідовно поширюється на вищі рівні розподілу культурного простору, таким чином, виникає інтегрована цілісність глобального культурного простору, змістовно організована зсередини.

Як приклад реалізації синергійного підходу і включення культури України у світовий контекст наводимо участь НАКККіМ у діяльності міжнародної асоціації EVA. Міжнародне наукове товариство EVA — Electronic Imaging & the Visual Arts («Електронне зображення і візуальні мистецтва») — організовано фірмою VASARI Enterprises (Велика Британія) в 1989 році за дорученням та фінансової підтримки Комісії Європейського Товариства. Конференції EVA — це міжгалузева та мультидисциплінарна сукупність локальних та глобальних заходів для фахівців з нових технологій у культурному середовищі суспільства. В організації, підтримці та роботі конференцій EVA беруть участь міжнародні органі-

зації світового та європейського рівнів, міністерства та відомства приймаючих країн, організації-виконавці європейських проєктів.

Учасниками конференцій є представники міжнародних проєктів, науково-дослідницьких організацій та навчальних закладів, музеїв, бібліотек, архівів, розробники та виробники комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, інформаційних продуктів тощо. Така різноманітність установ і фахівців з різних галузей діяльності відбиває основну мету асоціації та конференцій EVA — об'єднання у глобальному інформаційному просторі зусиль усіх, хто прагне за допомогою сучасних інформаційних технологій відкрити людству та зберегти для нащадків національні культурні надбання, що мають світове значення. Діяльність асоціації EVA здійснює міжнародну інтеграцію теоретичних та практичних досягнень усіх видів наукових, освітянських і виробничих ресурсів у галузі національної і світової культури, на глобальному рівні ініціює міжнародне співробітництво науково-дослідницьких установ і навчальних закладів, активізує та підтримує участь регіонів у спільних проєктах збереження та пропаганди національної спадщини. Проведення в рамках конференцій EVA навчальних програм та тренінгів сприяє професійній підготовці кваліфікованих культурологів — спеціалістів у галузі мультимедійних технологій.

У 2002 році конференція EVA була вперше проведена в Києві у Міжнародному науково-навчальному центрі інформаційних технологій та систем ЮНЕСКО, НАН і Міністерства освіти і науки України. На конференціях EVA в Берліні і Флоренції Україною (НАКККіМ) були представлені національні музичні раритети — рукописи XVII–XVIII століть з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Для апробації мультимедійної презентації були обрані партесні концерти Миколи Дилецького, найвидатнішої постаті в слов'янському музичному світі другої половини XVII століття, ірмологіони, духовні концерти Артемія Веделя [14].

Міжрегіональний інтеграційний рівень, зазначений у моделі багатокomпонентної системи національної культури, характеризувався виконанням проєкту «Трансформація освіти і культура: традиції та сучасність», який охопив три регіони: Центр (Київщина), Південь (Одещина), Західна Україна (Львів, Мукачеве).

Розпочатий НАКККіМ у 2009 році міжрегіональний проєкт «Мистецька освіта XXI століття: теорія і практика» залучив згодом Одеську національну музичну академію імені А. В. Нежданової, факультет культури і мистецтв Львівського національного університету

імені Івана Франка, Мукачівський державний університет, Університет музичний Фридерика Шопена у Варшаві. Проведення щорічних весняних конференцій, обмін освітньо-мистецьким досвідом із друкування матеріалів досліджень [3, 9, 10] сприяли виробленню загальнонаціональної концепції мистецької освіти, що відзеркалено у творчих розробках провідних учених, постійних учасників зазначених форумів: ідеї Т. Шевченка і сучасність (О. Г. Рощенко, О. М. Маркова), феноменологічна цілісність та гносеологічна єдність естетики, музики та освіти (А. І. Павко), пошуки раціонального в мистецькій освіті України ХХІ ст. (С. М. Волков), соціологічні та культурологічні ідеї універсалізму в слов'янських традиціях просвітництва (В. А. Личковах), методологія синергетики (О. В. Яковлев) (див. матеріали конференцій [3, 9, 10]).

Компонент локального рівня в моделі культурного простору України представлений в дослідженнях: К. Антонової «Громадсько-мистецька діяльність М. В. Лисенка в культурному просторі Києва другої половини ХІХ — початку ХХ ст.» і К. Давидовського «Творча діяльність Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра у формуванні культурно-мистецького середовища Києва (1991–2010 рр.)», які виконуються в НАКККіМ і демонструють мистецтво Києва як базу локальну одиницю національної культури України.

Отже, загальна картина національної культури як складна багатокомпонентна система вимальовується за допомогою просторового моделювання, що передбачає детальне дослідження основних структурних одиниць розподілу культурного простору — місто, регіон, країна, які одночасно виступають як цілісність і частини цілого, як суб'єкт та об'єкт. На сучасному етапі синергетичний підхід в дослідженні культурного простору є «ключем» до різноаспектного осмислення буття нації, що охоплює всі матеріальні та духовні здобутки.

У представленій статті ідея синергії української культури розкривається з урахуванням діалектики регіональних хронотопів і загальних закономірностей виникнення, розвитку, трансформації окремих етнонаціональних спільнот, регіонів, локальних місцевостей та їх полілогічне об'єднання у цілісний культурний континуум України — національний образ соборної України у глобалізованому світі початку ХХІ століття. Вихід сучасної незалежної України в європейський постіндустріальний простір зумовлює використання можливостей розширення міжнародних відносин як засобу діалогу культур у світовому контексті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

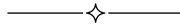
1. Вознюк О. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід / О. В. Вознюк. — Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. — 184 с.
2. Корнієнко Н. Запрошення до хаосу. Театр (художня культура) і синергетика. Спроба не лінійності / Національний театр театрального мистецтва ім. Леся Курбаса ; Н. Корнієнко. — К., 2008. — 246 с.
3. Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору ХХІ століття : матеріали Міжнар. наук.-твор. конф. — Одеса — Київ — Варшава : НАКККіМ, 2014. — 255 с.
4. Самойленко О. Діалог як музично-культурологічний феномен : методологічні аспекти сучасного музикознавства : автореф. дис... д-ра мистецтвознав. : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / О. І. Самойленко. — К., 2003. — 36 с.
5. Свідзінський А. Синергетична концепція культури / А. В. Свідзінський. — Луцьк : Вежа, 2008. — 696 с.
6. Стьопін А. Синергетичні виміри розвитку України : історія і сучасність / А. О. Стьопін. — Одеса : Астропринт, 2006. — 153 с.
7. Сугрובה Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новачій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід) / Ю. Сугрובה. — Симферополь, 2012. — 351 с.
8. Тимошенко М. Міжнародні гуманітарні стратегії в сучасній Україні як системний культуротворчий феномен : автореф. дис. ... канд. культуролог. : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / М. Тимошенко. — К., 2012. — 17 с.
9. Трансформаційні процеси в освіті і культурі : традиції та сучасність : матеріали Міжнар. наук.-твор. конф. — Одеса — Київ — Варшава: НАКККіМ, 2012. — 246 с.
10. Трансформаційні процеси в освіті і культурі : матеріали Міжнар. наук.-твор. конф. — Одеса — Київ — Варшава : НАКККіМ, 2013. — 263 с.
11. Шевелєв В. Глобалізація / В. Шевелєв // Культурологія. Краткий тематический словарь. — Ростов н/Д : Феникс, 2001. — 192 с.
12. Шейко В. Культура та цивілізація в історико-культурній думці України в добу глобалізації / В. Шейко, М. Александрова. — К. : Інститут культурології АМУ, 2009. — 312 с.
13. Яковлев О. Культурологічні виміри синергетики регіональних ідентичностей в сучасній Україні / О. Яковлев // Аркадія. — 2012. — № 4 (35). — С. 41–43.
14. Shulgina V., Yakovlev O., Barkova O. Presentation of Ukrainian Old Printed Book and Music Manuscripts of the Orthodox Church in the Digital Space / V. Shulgina, O. Yakovlev, O. Barkova // Electronic Imaging & the Visual Arts. EVA 2004 Florence. — Bologna : Pitagora Editrice, 2004. — P. 8.

Яковлев А. Синергия культурных идентичностей регионов Украины. В статье подана проблема использования теории синергетики в культурологических исследованиях. Представлена стратегия синергии культурных идентичностей регионов Украины из опыта научно-исследовательской деятельности Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства, сотрудничества с Одесской национальной музыкальной академией имени А. Неждановой.

Ключевые слова: культурные идентичности, регионы Украины, синергия, коэволюция, культурный континуум Украины, гуманитарные стратегии, модель культурного пространства.

Yakovlev A. The Synergy of Cultural Identities of the Regions of Ukraine. The article describes the problem of the theory of synergy in cultural studies. The presented strategy synergy cultural identities regions of Ukraine from the experience of the research activities of the National Academy of Managerial Personnel of Culture and Art, cooperation with the Odessa National Academy of Music by A. Nezhdanova.

Keywords: cultural identity, regions of Ukraine, synergy, co-evolution, cultural continuum of Ukraine, humanitarian strategy, model of cultural space.

УДК 786

О. Потоцька

МУЗИЧНИЙ ТВІР ЯК ПРЕДМЕТ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У КОНТЕКСТІ МУЗИКОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

Спираючись на положення існуючих досліджень у галузі мистецтвознавства і музикознавства, у статті різнобічно розкрито сутнісні параметри музичного твору. Охарактеризовано специфіку його функціонування в історичному аспекті. Автором подано власне визначення музичного твору як предмета виконавської інтерпретації.

Ключові слова: музичний твір, інтерпретація, музичний зміст, художній текст, авторство, виконавство.

Одне з важливих завдань музиканта-виконавця — сприяти вихованню естетичної культури слухачів у процесі художньої комунікації. Інтерпретатор, втілюючи музичний твір у комунікативну форму, робить його доступним для сприймання слухачем та виступає посередником у комунікативному ланцюгу «композитор — викона-